Eleştirel Düşünme Üzerine Yapılan Tezlerin Değerlendirilmesi

Almina Gönül

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7577-9106>

Yüksek Lisans Öğrencisi / Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sınıf Eğitimi Anabilim Dalı, Çanakkale – TÜRKİYE

Begüm Başar

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7691-7737>

Yüksek Lisans Öğrencisi / Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sınıf Eğitimi Anabilim Dalı, Çanakkale – TÜRKİYE

Prof. Dr. Mehmet Kaan Demir

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8797-0410>

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sınıf Eğitimi Anabilim Dalı, Çanakkale – TÜRKİYE

Makale Geçmişi	Öz
Geliş: 26.06.2020 Kabul: 23.02.2021 On-line Yayın: 31.03.2021	Eleştirel düşünme binlerce yıldır önem verilen ve üzerine araştırma yapılan bir konudur. Eleştirel düşünme araştırmaları da gerek dünyanın diğer ülkelerinde gerekse de ülkemizde popülerliğini korumaktadır. Bununla birlikte literatür incelendiğinde eleştirel düşünme üzerine yapılan araştırmaları inceleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Araştırmanın amacı, Türkiye’de Eleştirel Düşünme üzerine yapılan yüksek lisans ve doktora tezlerinin çeşitli kriterlere göre değerlendirmektir. Lisansüstü tezlere Yükseköğretim Kurulu web sayfasından tez tarama kısmına “Eleştirel Düşünme” yazılarak ulaşılmıştır. Çalışmada bu şekilde ulaşılan 1999-2020 yılları arasında yazılmış ve yayımlanma izni bulunan 332 tez, içerik analizi yöntemi ile incelenmiştir. Veriler SPSS ile frekans ve yüzde teknikleri kullanılarak analiz edilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre yaklaşık dörtte üçü yüksek lisans tezi olan çalışmaların daha çok kadın araştırmacılarca gerçekleştirildiği, incelenen tezlere daha çok erkek öğretim üyelerince danışmanlık yapıldığı, doktora öğretim üyelerinin diğerlerine göre daha çok tez danışmanlığı yaptığı, özellikle üniversiteler bazında Gazi, Çukurova, Hacettepe ve Atatürk üniversitesinde ve bu sayede İç Anadolu bölgesinde eleştirel düşünmenin daha çok çalışıldığı ortaya çıkmıştır. Ayrıca tezlerin yaklaşık beşte birinin 2019 da yapıldığı, tez jürilerinin 3 kişilik olmasının daha çok tercih edildiği, 101-150 arası sayfa sayısına sahip tezlerin ve 11-15 arası kelime sayısından oluşan başlıkların yazıldığı, alt problem sayılarının daha çok 0-5 arası ve daha çok öğrenci görüşü alma şeklinde tarama modeliyle yapılan çalışmalar olduğu gibi sonuçlara ulaşılmıştır.
Anahtar Kelimeler	
Düşünme Eleştirel Düşünme Lisansüstü Eğitim Tez Tez Değerlendirme	
Araştırma Makalesi	
DOI: http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.44540	

Atıf Bilgisi / Reference Information

Gönül, A.; Başar, B. ve Demir, M. K. (2021). Eleştirel Düşünme Üzerine Yapılan Tezlerin Değerlendirilmesi. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, 14(84): 19-35.

Evaluation of the Theses Related to the Critical Thinking

Almina Gönül

Master Student / Canakkale Onsekiz Mart University, Institute of Educational Sciences, Department of
Division of Classroom Education, Canakkale – TURKEY

Begüm Başar

Master Student / Canakkale Onsekiz Mart University, Institute of Educational Sciences, Department of
Division of Classroom Education, Canakkale – TURKEY

Prof. Dr. Mehmet Kaan Demir

Canakkale Onsekiz Mart University, Faculty of Education, Department of Division of Classroom
Education, Canakkale – TURKEY

Article History

Submitted: 26.06.2020

Accepted: 23.02.2021

Published Online: 31.03.2021

Keywords

Thinking

Critical Thinking

Graduate Education

Thesis

Thesis Evaluation

Research Article

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.44540>

Abstract

Critical thinking is an issue that has been considered and researched for thousands of years. Critical thinking researches remain popular both in other countries of the world and in our country. However, when the literature is examined, there is no study investigating the researches on critical thinking. The purpose of the study is to evaluate the master's and doctoral theses written on Critical Thinking in Turkey, according to various criteria. Graduate theses were accessed from the website of the Council of Higher Education by writing "Critical Thinking" in the thesis scanning section. In the study, 332 theses written between 1999 and 2020 and that have permission to publish, were analyzed by content analysis method. The data were analyzed with SPSS using frequency and percentage techniques. According to the results; the studies, about three-quarters of which are master's theses, are mostly carried out by female researchers, theses examined are mostly counseled by male lecturers, lecturers with the title of doctorate professor do more thesis consultancies than others and more researches on critical thinking has been studied in Gazi, Çukurova, Hacettepe and Atatürk universities, and in this way, in the Central Anatolia region. In addition, approximately one-fifth of theses were made in 2019, it is preferred that thesis juries are 3 people, theses have pages between 101-150 and titles consisting of words between 11-15, the number of sub-problems is mostly between 0-5 and they are mostly conducted with the scanning model.

GİRİŞ

Öğrencileri adeta “tabula rasa” eski tabirle “hali-i zihin” (zihin boşluğu) ile okula başlıyor kabul etmek 21. yüzyılda gerçekçi bir yaklaşım değildir. Hele ki okulların, eğitimcilerin bu boş olarak kabul ettikleri zihinleri doldurma çabaları da bu yüzyıldan beklenen insan tipini sağlayamaz. Dolayısıyla bu yüzyılda eğitimin yetiştirmesi beklenen insan tipi değişmektedir (Demir, 2006a: 7). Eleştirel düşünme geçmişte olduğu gibi bugünün dünyasında da devletlerin yetiştirmek istedikleri insan tipinin en önemli özelliklerinden birisidir. Bireyin küreselleşen, karmaşılaşan, kolaylaşan, teknoloji üreten ve tüketen sarmalında bocalayan dünyada düşünmesi, özellikle de üst düzey düşünmesi zorunluluk halini devam ettirmektedir. Üst düzey düşünmeyi bazılarına göre tek başına temsil eden eleştirel düşünme beceri ve eğilimleri ister tek başına ister diğer üst düzey düşünme becerileri olan yaratıcı, yansıtıcı, analitik ya da bilimsel düşünme gibi eğitim hayatında bireyde geliştirilmesi ve araştırılması gereken önemli birer konu alanlarıdır. Felsefeciler, eğitimciler, sosyologlar ve psikologlar kadar siyasetçilerin ve onların atadıkları, belirledikleri eğitim yöneticilerinin de önem verdikleri bir başlıktır eleştirel düşünme. Çünkü Karaboğa’ nın da (2019: 42) belirttiği gibi toplumsal kalkınma açısından baktığımızda; dünya coğrafyasında eleştirel düşünmenin egemen olmadığı toplumların kalkındığı görülmemiştir.

Gelişmemiş, az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerde eğitimde itaat, aktif öğretmen ve pasif öğrenci olguları ön plandadır. Ülkemizde de “Öğretmenin vurduğu yerde gül biter”, “Eti senin, kemiği benim” gibi çeşitli atasözleri ve özdeyişler de bunun en kolay hatırlanabilen yansımalarındandır. Bu durum sessizliği, sıralarında düzenli bir biçimde oturmuş, öğretmenlerini dinleyen, ancak öğretmenleri kendilerine seslendiği zaman konuşan öğrencileri anımsatır. Ancak günümüz dünyasının gelişmiş ülkelerinden biri olmanın yolu aktif, soran, tartışan, düşünen, eleştiren, araştıran, öğrenen ve uygulayan öğrencilerden, vatandaşlardan geçmektedir. Bunu sağlamanın yollarından birisi de öğrencilere eleştirel düşünme beceri ve eğilimleri kazandırmaktır (Demir, 2006a).

Gibson’a (1995) göre düşünme, nefes almak kadar doğaldır, ancak iyi düşünme kendiliğinden gerçekleşmez, bunun için eğitim gerekir (alıntılayan Kökdemir, 2012: 17). İnsan düşünen bir varlıktır. Canlıları tanıma, kavrama ve anlamlandırma bakımından insan, bu evrendeki en önemli ve ayrıcalıklı özelliklere sahip varlıklardan biridir. Düşünme gücü sayesinde insanoğlu milyonlarca yıl hayatta kalarak, günümüze kadar varlığını sürdürerek alet yaparak, kültür üreterek, tarih ve gelenek ortaya koyarak büyük medeniyetler kurabilmiştir. Düşünme konusu birçok tarihsel dönemde farklı uygarlıkların üzerinde durduğu bir konu olmuştur (Karaboğa, 2019: 38). İnsanlara “ne” ya da “neyi” düşünmeleri gerektiği öğretilir. Düşünme öğretiminin en kolay olanı budur, kolay olduğu içindir ki, şimdiye dek okullarda öğrencilere, çoğunlukla “ne” ya da “neyi” düşünmeleri gerektiği öğretilmiştir. Fakat eğitimciler, psikologlar ve özgürlükçü demokrasi taraftarı toplumların üyeleri, insanlara “nasıl” düşünülmesi gerektiğinin öğretilmesini istemektedirler. Bu bakımdan eleştirici düşünme, öğretilmesi güç imiş gibi görünen ama eğitim faaliyetlerinde en çok istenen zihinsel davranışların başında gelmektedir (Kazancı, 1989: 55).

Üzerinden yaklaşık 30 yıl geçmiş olmasına rağmen ve yurt içinde ve yurt dışında üzerinde çok çalışılmış olduğu halde 1990 yılında yayımlanan ve 46 alan uzmanının genel olarak konsensüsüyle ortaya çıkan Delphi Raporu’ndaki (Facione, 1990) tanımın ilerisine geçilememiş olması düşündürücüdür: eleştirel düşünme yorumlama, analiz, değerlendirme ve çıkarımla birlikte kararın dayandığı delilsel, kavramsal, metotsal, ölçütsel ya da içeriksel incelemelerin açıklamasıyla da sonuçlanan amaçlı, öz düzenleyici bir karar mekanizmasıdır (Demir, 2008: 115). Eleştirel düşünme, bireylerin kendi kontrolleri altında amaçlı olarak yaptıkları, alışılmış olanın ve kalıpların tekrarının engellendiği, önyargıların, varsayımların ve sunulan her çeşit bilginin sınıandığı, değerlendirildiği, yargılandığı ve farklı yönlerinin, açımlarının, anlamlarının ve sonuçlarının tartışıldığı, fikirlerin çözümlenip değerlendirildiği, akıl yürütme, mantık ve karşılaştırmanın kullanıldığı ve sonucunda

belirli fikirlere, kuramlara veya davranışlara varılan düşünme biçimidir (Gürkaynak, Üstel ve Gülgöz, 2008). Seferoğlu ve Akbıyık' a (2006: 196) göre de eleştirel düşünmenin çok fazla bilginin ve bizi ikna etmeye çalışan çok fazla kişinin olduğu dünyaya karşı bir savunma olup, eleştirel düşünme yeteneğinin, bireyleri doğrulanmamış iddia ve düşünceler arasında bocalamaktan kurtardığını, gerçeğin bulunmasına yönelik sorgulama ve eleştiri, bireylerin bilişsel gelişimleri için gerekliliğini vurgulamışlardır.

Günümüzde, okulda yapılan her şey, çocukları yanıt-merkezli kişiler haline getirme eğilimlidir. Çünkü okullarda doğru yanıtlara önem verilir. Oysa yanıt avcılığından önce, çocukların düşünmelerini sağlamak gerekir (Yavuzer, 2002: 87). Eğitimin işlevi, öğrencileri toplumsal yaşam için hazırlamak ise sürekli değişen toplumsal yaşam koşullarının gerektirdiklerini ve gerektirebileceklerini bilen; problem çözme, düşünce üretme ve yaratıcılığını kullanma konularında deneyimli vatandaşların yetiştirilmesi zorunludur. Eleştirel düşünme eğitimi, bu açıdan çağdaş ve ilerici eğitimin önemli bir yanıdır. Ülkemiz geleneksel eğitim uygulamalarından kurtarılmadıkça öğrenciler her gün okulların tatil olmasını istemeye devam edeceklerdir. Zaten dünyanın en çok tatilinin yapıldığı ülkelerden bir olan ülkemizde bu sistemin değiştirilmesi için ilköğretim okullarından başlayarak geleneksel olarak tarif edilen eğitime son verilmelidir (Demir, 2006a). Munzur' a (1999: 61) göre düşünme eğitimi, çocuk ve gençleri mutlu, üretken, özgür, çağdaş, sorunlarıyla baş edebilen bir yaşama hazırlar. Yeni kuşağın, eski kuşağın yanlışlarını gördüğü ve seçenek üreterek aynen yaşamak zorunda kalmadığı; koşulları zorladığı bir yaşam. Demokrasi, insan hakları, insan ilişkileri ve bilim alanlarında daha ileri bir yaşam. İnsanların "insan" olarak beklentilerinin arttığı ve beklentilerinin karşılandığı, aklın ve düşüncenin egemen olduğu bir yaşam. Tüm bunlar bir çırpıda ve salt eleştirel düşünme eğitimi ile gerçekleştirilemeyecek olsa da eleştirel düşünme eğitiminin ciddi katkıları olacağı yadsınmaz.

Eleştirel düşünme üzerine çalışmaların Sokrates' e kadar uzanan bir geçmişe sahip olduğu bilinmektedir. Ülkemizde ise eleştirel düşünme, 1980' li yıllardan beri üzerinde bilimsel olarak çalışılan bir konudur (Demir, 2006b: 156). Polat' ın (2014: 21) aktardığına göre eleştirel düşünme becerisi öğretimine ilişkin ilk ciddi çalışmalar 1960' larda başlamıştır. Bu çalışmalar genellikle yazılı anlatımların yargılanıp değerlendirilmesine yöneliktir (Kazancı, 1989). Eleştirel düşünme becerisi ilk defa 1960' lı yıllarda Perry tarafından ortaya konmuş, daha sonra Paul ve arkadaşları tarafından 1980' li yıllarda modelleştirilmiştir (Özden, 2000). Türkiye' de ise eleştirel düşünme çalışmaları ilk olarak 1989 yılında Kazancı ve 1995 yılında Cüceloğlu tarafından gerçekleştirilmiştir.

"Eleştirel" sözcüğünü kullanarak internet üzerindeki kitabevi veri tabanları tarandığında en fazla 27 kitap karşımıza çıkmaktadır; ancak bunların içinde eleştirel düşünmeye en yakın olarak eleştirel okuma üzerine bir yayın bulunmaktadır, diğerleri ise sanat ve felsefede eleştirel yaklaşımları içeren kaynaklardır. Benzer bir biçimde İngilizce kitapları içeren bir veritabanı "eleştirel düşünme" anahtar sözcüğü kullanılarak tarandığında ise 994 kitapla karşılaşılmaktadır. Bu bulgular, Türkiye' de eleştirel düşünme konusunda düşünme pratiğinin ve malzemesinin eksikliğini göstermektedir (Gürkaynak vd., 2008). Bununla birlikte eleştirel düşünme ile ilgili yayımlanma izni bulunan lisansüstü tez sayısına baktığımızda sayının 421 olduğu görülmektedir. Astronomi ve uzay bilimleri, batı dilleri ve edebiyatı, bilgisayar mühendisliği bilimleri, bilim ve teknoloji, coğrafya, dilbilim, din, Fransız dil ve edebiyatı, gazetecilik, güzel sanatlar, hemşirelik, işletme, psikoloji, sağlık bilimi, sosyal hizmetler, spor, Türk dili ve edebiyatı ve eğitim öğretim alanlarında olan bu tezlerin 332' si eğitim öğretim alanında olduğu dikkat çekmektedir. Bu çalışmada da Türkiye' de eleştirel düşünmeyi eğitim öğretim bağlamında ele alan lisansüstü tezlerin çeşitli değişkenlere göre incelenip çok çalışılan konuların başında gelen eleştirel düşünmeyi çalışacak kişilere yön göstermek amaçlanmıştır.

YÖNTEM**Araştırma Modeli**

Nitel araştırma yaklaşımı benimsenerek gerçekleştirilen araştırmanın verileri doküman incelemesi yoluyla elde edilmiştir. Dokümanlar, nitel araştırmalarda etkili bir şekilde kullanılması gereken önemli bilgi kaynaklarıdır. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu ve olaylar hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar (Yıldırım ve Şimşek, 2018: 189). Araştırma konusu olan tezler Yüksek Öğretim Kurulu'nun (YÖK) internet sayfasından "Ulusal Tez Merkezi" aracılığıyla ulaşılmıştır. Ulaşılan tezler çeşitli kriterler açısından içerik analiziyle çözümlenmiştir ve ulaşılan bulgular yorumlanmıştır.

Verilen Toplanması

Bu araştırmada incelenen tezler, YÖK'ün tez tarama sayfasına "Eleştirel Düşünme" anahtar kelimeleri yazıldığında eğitim-öğretim alanında çıkan ve yayınlanma izni olanlar tezlerdir. Bu tarama işleminden 1999 ve 2020 yılları arasında yayımlanan 332 lisansüstü çalışması araştırmaya dahil edilmiş ve incelenmiştir.

Verilerin Analizi

SPSS paket programı yardımıyla incelenen lisansüstü tezlerinin verileri analiz edilmeye çalışılmış ve bulgular alt problemlere göre tablolastırılıp yorumlanmıştır.

BULGULAR VE YORUMLAR

Bulgular, araştırmanın ele alınan alt problemlerin sırasına uygun olarak tablolar düzenlenmiştir.

Araştırmada ilgili tezlerin şu değişkenlere göre durumu incelenmeye çalışılmıştır: Çalışmanın lisansüstü derecesi (yüksek lisans - doktora tezi), yazar cinsiyeti, danışman cinsiyeti, danışman unvanı, tezin yapıldığı üniversite ve coğrafi bölgesi, tezin yapıldığı enstitü ve yılı, savunmaya katılan jüri sayısı ve unvanları, tezin başlığının kaç kelimeden oluştuğu ve kaç sayfa olduğu, alt problem/amaç sayısı, kullanılan yöntem, teknik ve model dağılımı, araştırmanın yapıldığı yerleşim birimi, tematik konu dağılımı, örneklem büyüklüğü, varılan sonuç sayısı, verilen öneri sayısı ve kullanılan kaynak sayısına göre değerlendirilme yapılmıştır.

Tablo 1. Tezlerin Yüksek Lisans- Doktora Tezi Olma Durumu

Yüksek Öğrenim Derecesi	f	%
Yüksek Lisans	244	73,5
Doktora	88	26,5
TOPLAM	332	100

Tablo 1 incelendiğinde eleştirel düşünme ile ilgili yapılan tezlerde yüksek lisans tezlerinin doktora tezlerinden daha fazla olduğu görülmektedir. Tezlerin %73,5'i yüksek lisans, %26,5'i doktora tezidir. Bu farkın sebebi olarak; yüksek lisans programlarının doktora programlarından daha fazla sayıda ve daha fazla öğrenci kontenjanına sahip olması görülebilir.

Tablo 2. Tez Yazarının Cinsiyetine Göre Durum

Cinsiyet	f	%
Kadın	210	63,3
Erkek	122	36,7
TOPLAM	332	100

Tablo 2 incelendiğinde eleştirel düşünme ile ilgili ele alınan tezlerin büyük bir çoğunluğunun (%63,3) kadın araştırmacılar tarafından yazıldığı görülmektedir. Bu oranı %36,7 ile erkek araştırmacılar izlemektedir.

Tablo 1 ve 2 birlikte incelendiğinde, 244 yüksek lisans çalışmasının 164'ü kadın, 80'i erkek; 88 doktora çalışmasının 46'sı kadın, 42'si erkek araştırmacılar tarafından yapılmıştır. Sonuç olarak, yüksek lisans programlarında bulunan öğrenciler arasında büyük oranda cinsiyet farkı olduğu görülürken doktora programlarında bu farkın ortadan kalktığı görülmektedir. Bunun sebebi olarak erkek araştırmacıların yüksek lisans programlarından sonra doktora programlarına devam oranlarının kadın araştırmacılara yakın olması gösterilebilir.

Tablo 3. Tez Danışmanının Cinsiyetine Göre Durum

Cinsiyet	f	%
Kadın	123	36,2
Erkek	216	63,7
TOPLAM	339	100

Tablo 3 incelendiğinde eleştirel düşünme ile ilgili yapılan tezlerin %63,7'sine erkek akademisyenlerin, %36,2'sine kadın akademisyenlerin danışmanlık yaptığı görülmektedir. Yüksek Öğretim Bilgi Yönetim Sistemi'nde belirlenen Öğretim Elemanı İstatistikleri incelendiğinde ülke genelinde bulunan erkek akademisyen sayısının kadın akademisyen sayısına oranla daha fazla olduğu görülmektedir (www.istatistik.yok.gov.tr, 2020). Bu bilgiler Tablo 3 'te incelenen tez danışman cinsiyeti farkını destekler niteliktedir.

Tablo 4. Tez Danışmanı Unvanına Göre Durum

Unvan	f	%
Profesör dr.	105	30,8
Doçent dr.	95	27,9
Doktora öğretim üyesi	136	40
Doktor	2	0,5
Öğretim görevlisi doktor	2	0,5
TOPLAM	340	100

Tablo 4 incelendiğinde eleştirel düşünme ile ilgili yapılan tezlere en çok (%40) doktora öğretim üyesi unvanına sahip akademisyenlerin danışmanlık yaptığı görülmektedir. Bunun sebebi olarak, Yüksek Öğretim Bilgi Yönetim Sistemi'nde belirlenen "Öğretim Elemanı İstatistikleri" incelendiğinde ülke genelinde bulunan akademisyenlerin en fazla Dr. Öğr. Üyesi unvanına sahip olması gösterilebilir (www.istatistik.yok.gov.tr, 2020). Doktora öğretim üyesi unvanını %30,8'le profesör doktor, %27,9'la doçent doktor, %0,5'le doktor ve öğretim görevlisi doktor unvanına sahip akademisyenler takip etmektedir. Doktor ve öğretim görevlisi doktor unvanına sahip danışmanların az sayıda olmasının sebebi genel olarak, artık onlara tez danışmanlığı verilememesi şeklinde ifade edilebilir.

Tablo 5. Tezin Yapıldığı Üniversitelere Göre Durum

Üniversite	f	%
Ağrı İbrahim Çeçen Üni., Aksaray Üni., Amasya Üni., Balıkesir Üni., Çag Üni., Dicle Üni., Giresun Üni., Hitit Üni., İstanbul Aydın Üni., İstanbul Zaim Üni., Kütahya Dumlupınar Üni., Kırıkkale Üni., Ordu Üni.	1	0,3
Adıyaman Üni., Burdur Mehmet Akif Ersoy Üni., Ege Üni., Eskişehir Osman Gazi Üni., Kocaeli Üni., Manisa Celal Bayar Üni., Muğla Sıtkı Koçman Üni., Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üni., Niğde Ömer Halis Demir Üni., Ondokuz Mayıs Üni., Pamukkale Üni., Uşak Üni., Van Yüzüncü Yıl Üni.	2	0,6
Bahçeşehir Üni., Bursa Uludağ Üni., Erzincan Binali Yıldırım Üni., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üni., Kastamonu Üni., Recep Tayyip Erdoğan Üni., Süleyman Demirel Üni., Tokat Gaziosmanpaşa Üni., Trabzon Üni.	3	0,9
Bartın Üni., Hatay Mustafa Kemal Üni., Selçuk Üni., Zonguldak Bülent Ecevit Üni.	4	1,2
Anadolu Üni., Gaziantep Üni., İnönü Üni., Kırşehir Ahi Evran Üni., Sivas Cumhuriyet Üni.	5	1,5
Afyon Kocatepe Üni., Erciyes Üni., Karadeniz Teknik Üni., Yeditepe Üni.	6	1,8
Bolu Abant İzzet Baysal Üni., Yıldız Teknik Üni.	7	2,1
Aydın Adnan Menderes Üni., Fırat Üni., Mersin Üni., Necmettin Erbakan Üni.	9	2,7
Dokuz Eylül Üni., İstanbul Üni.	10	3,0
Ankara Üni., Marmara Üni.	11	3,3
Çanakkale Onsekiz Mart Üni., Sakarya Üni.	13	3,9
Atatürk Üni., Hacettepe Üni.	14	4,2
Çukurova Üni.	16	4,8
Gazi Üni.	39	11,7
TOPLAM	332	100

Tablo 5 incelendiğinde eleştirel düşünme ile ilgili tez hazırlayan üniversiteler arasında Gazi Üniversitesi; %11,7 oranıyla 12 yüksek lisans 27 doktora, toplamda 39 tez ile ilk sırada yer almaktadır. İkinci sırada %4,8 oranıyla 9 yüksek lisans 7 doktora, toplamda 16 tezle Çukurova Üniversitesi bulunmaktadır. Bu sırayı %4,2 oranına sahip; 11 yüksek lisans 3 doktora teziyle Atatürk Üniversitesi ve 9 yüksek lisans 5 doktora teziyle Hacettepe Üniversitesi takip etmektedir. Bu sıralanan üniversiteler Türkiye’de bulunan köklü üniversitelerdendir. Bu sayede uzun yıllar içinde diğer üniversitelere kıyasla bünyelerinde farklı bölümlerde akademisyen yetiştirme imkanı buldukları söylenebilir. Eleştirel düşünme konusunun farklı alanlarda çalışılabilir olması ve bu üniversitelerin de birçok alanda akademisyen yetiştirmesi, sıralanan üniversitelerde konuya ilişkin yapılan çalışmaların fazla olmasının sebebi olarak gösterilebilir. Bir de özellikle bazı öğretim üyelerinin hem kendilerinin bu konuyu çalışmış olması hem de öğrencilerini bu konuya yönlendirmesinin de bazı üniversitelerdeki sayıyı arttırdığı belirtilebilir.

Tablo 6. Tezin Yapıldığı Üniversitenin Bulunduğu Coğrafi Bölgelere Göre Durum

Coğrafi Bölge	f	%
Marmara	71	21,4
Ege	36	10,8
İç Anadolu	106	31,9
Akdeniz	38	11,4
Karadeniz	39	11,7
Doğu Anadolu	35	10,5
Güney Doğu Anadolu	7	2,1
TOPLAM	332	100

Tablo 6 incelendiğinde, eleştirel düşünme ile ilgili tez hazırlayan üniversiteler bölgeler bazında incelendiğinde ilk sırada %31,9 (65 yüksek lisans, 41 doktora; toplam 106 tez) oranıyla İç Anadolu Bölgesi'nin bulunduğu görülmektedir. Bu sırayı %21,4 oranıyla (57 yüksek lisans, 14 doktora, toplam 71 tez) Marmara Bölgesi; %11,7 oranıyla (34 yüksek lisans, 5 doktora, toplam 39 tez) Karadeniz Bölgesi; %11,4 oranıyla (31 yüksek lisans, 7 doktora, toplam 38 tez) Akdeniz Bölgesi; %10,8 oranıyla (25 yüksek lisans, 11 doktora, toplam 36 tez) Ege Bölgesi; %10,5 oranıyla (26 yüksek lisans, 9 doktora, toplam 35 tez) Doğu Anadolu Bölgesi ve son sırada %2,1 oranıyla (6 yüksek lisans, 1 doktora, toplam 7 tez) Güney Doğu Anadolu Bölgesi bulunmaktadır.

Tablo 5 ve 6 birlikte incelendiğinde, eleştirel düşünme ile ilgili tez yazan 64 üniversiteden 14'ü İç Anadolu Bölgesi'nde bulunmaktadır. Yapılan çalışmaların bu bölgede fazla olmasının sebeplerinden biri olarak çalışmalar arasında İç Anadolu Bölgesi'nde bulunan üniversitelerin diğer bölgelerdeki üniversite sayılarına göre daha fazla olması gösterilebilir. Bu bölgede yapılan toplam 106 tez çalışmasında en fazla katkı veren üniversiteler: 39 tez ile Gazi Üniversitesi, 14 tez ile Hacettepe Üniversitesi, 11 tez ile Ankara Üniversitesi'dir.

Marmara Bölgesi'nde yapılan toplam 71 tez çalışmasında en fazla katkı veren üniversiteler: 13'er tez ile Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi ve Sakarya Üniversitesi, 11 tez ile Marmara Üniversitesi ve 10 tez ile İstanbul Üniversitesi'dir.

Karadeniz Bölgesi'nde yapılan toplam 39 tez çalışmasında en fazla katkı veren üniversiteler: 7 tez ile Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, 6 tez ile Karadeniz Teknik Üniversitesi, 4'er tez ile Bartın Üniversitesi ve Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi'dir.

Akdeniz Bölgesi'nde yapılan toplam 38 tez çalışmasında en fazla katkı veren üniversiteler: 16 tez ile Çukurova Üniversitesi, 9 tez ile Mersin Üniversitesi, 4 tez ile Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi'dir.

Ege Bölgesi'nde yapılan toplam 36 tez çalışmasında en fazla katkı veren üniversiteler: 10 tez ile Dokuz Eylül Üniversitesi, 9 tez ile Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, 6 tez ile Afyon Kocatepe Üniversitesi'dir.

Doğu Anadolu Bölgesi'nde yapılan toplam 35 tez çalışmasında en fazla katkı veren üniversiteler: 14 tez ile Atatürk Üniversitesi, 9 tez ile Fırat Üniversitesi, 5 tez ile İnönü Üniversitesi'dir.

Güney Doğu Anadolu Bölgesi'nde yapılan toplam 7 tez çalışmasında en fazla katkı veren 5 tez ile Gaziantep Üniversitesi'dir. Güney Doğu Anadolu'nun son sırada bulunmasının sebebi olarak, konuyla ilgili tez hazırlayan 64 üniversiteden yalnızca 2'sinin (Gaziantep Üniversitesi ve Adıyaman Üniversitesi) bu bölgede bulunması ve bölgede bulunan üniversite sayısının diğer az olması gösterilebilir.

Tablo 7. Tezin Yapıldığı Enstitülere Göre Durum

Enstitü	f	%
Eğitim Bilimleri Ens.	189	56,9
Sosyal Bilimler Ens.	114	34,3
Fen Bilimleri Ens.	20	6,0
Sağlık Bilimleri Ens.	5	1,5
Lisansüstü Eğitim Ens.	4	1,2
TOPLAM	332	100

Tablo 7 incelendiğinde eleştirel düşünme ile ilgili tezlerin yarısından fazlasının, %56,9'unun Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nde yapıldığı görülmektedir. İkinci sırada %34,3 ile Sosyal Bilimler Enstitüsü bulunmaktadır. Bu sırayı %6,0 ile Fen Bilimleri Enstitüsü, %1,5 ile Sağlık Bilimleri Enstitüsü takip etmektedir. Son sırada %1,2 oranıyla bulunan Lisansüstü Eğitim Enstitüsü bulunmaktadır. Bu enstitünün ortaya koyduğu 4 çalışma da 2019 yılına aittir. Lisansüstü Eğitim Enstitüsü tüm enstitüleri tek çatı altında toplayan bir yapılanmadır. Enstitüler arasında en az payın Lisansüstü Eğitim Fakültelerine ait olmasının sebebi olarak bu enstitünün çok kısa süredir faaliyette olması gösterilebilir. Bununla birlikte üzerinde çok tartışılmadan alınan kararlara bir örnek olarak gösterilebilecek olan Lisansüstü Eğitim Enstitülerinin çoğalmasıyla bu rakam ve oranların ileride bu enstitüler lehine değişeceğini ifade etmek yanlış olmayacaktır.

Tablo 8. Tezlerin Yapıldığı Yıllara Göre Durum

Yıl	f	%
1999	1	0,3
2001	2	0,6
2002	2	0,6
2005	6	1,8
2006	5	1,5
2007	11	3,3
2008	12	3,6
2009	21	6,3
2010	19	5,7
2011	28	8,4
2012	19	5,7
2013	24	7,2
2014	22	6,6
2015	17	5,1
2016	22	6,6
2017	18	5,4
2018	33	9,9
2019	63	19,0
2020	7	2,1
TOPLAM	332	100

Tablo 8 incelendiğinde eleştirel düşünme ile ilgili yazılan tezlerin yıllara dağılımında ilk sırayı %19,0 oranıyla (52 yüksek lisans, 11 doktora, toplam 63 tez) 2019 yılı yer almaktadır. Bu sırayı % 9,9

oranıyla (25 yüksek lisans, 8 doktora, toplam 33 tez) 2018 yılı, % 8,4 oranıyla (21 yüksek lisans, 7 doktora, toplam 28 tez) 2011 yılı takip etmektedir. Tablo 8 genel olarak incelendiğinde yapılan tezlerin 2006 yılından sonra arttığı görülmektedir. Bu artışın sebebi olarak ülkemizde 2005-2006 yıllarında öğretim programlarına yapılandırmacı yaklaşım ile birlikte eleştirel düşünme kavramının daha yoğun olarak dahil edilmesi gösterilebilir. 1999 yılında Fatma MUNZUR tarafından “Türk dili ve edebiyatı ders kitaplarında eleştirel düşünme eğitimi üzerine bir değerlendirme (Lise 1 ve 2 örnekleri)” başlığıyla yayımlanan yüksek lisans tezi ile başlayan örnekler artarak devam etmektedir.

Tablo 9. Tez Savunmasında Bulunan Jüri Sayısına Göre Durum

Jüri Sayısı	f	%
3	208	62,7
4	1	0,3
5	96	28,9
7	1	0,3
Belirtilmemiş	26	7,8
TOPLAM	332	100

Tablo 9 incelendiğinde eleştirel düşünme ile ilgili yazılan tezlerin %62,7’sinin 3 öğretim üyesinden oluşan tez savunma jürisi bulunduğu görülmektedir. Ayrıca tez savunma jürisinde 3 öğretim üyesine yer verilen 208 tezin de yüksek lisans tezi olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Tabloda %28,9 oranıyla 5 öğretim üyesinden oluşan tez savunma jürisinin bulunduğu görülmektedir. İncelenen tezlerin %7,8’inde tez savunmasına katılan jüri üyelerine ait bilgilere yer verilmemiştir. Son sırada ise %0,3 oranıyla (1’er tezle) tez savunma jürisinin 4 ve 7 öğretim üyesinden oluştuğu bilgisine ulaşılmaktadır. Tez savunma jürisinde 4 öğretim üyesinin bulunduğu çalışma 2019 yılında, Süleyman Demirel Üniversitesi’nde yapılmış bir yüksek lisans tezidir. Tez savunma jürisinde 7 öğretim üyesinin bulunduğu çalışma 2018 yılında, Gazi Üniversitesi’nde yapılmış bir doktora tezidir.

Tablo 10. Tez Savunmasında Bulunan Jüri Üyelerinin Unvanı

Jüri Unvanı	f	%
Prof. Dr.	305	27,3
Doç. Dr.	321	28,7
Dr. Öğr. Üyesi	476	42,6
Dr.	9	7,8
Öğr. Gör. Dr.	4	0,3
TOPLAM	1115	100

Tablo 9 ve 10 birlikte incelendiğinde eleştirel düşünme ile ilgili incelenen 332 tezin 306’ında tez savunma jürisi bilgisine yer verilmiştir. Bu bilgiler doğrultusunda tüm tezlerde toplam olarak 1115 jüri üyesinin tez savunmasında bulunduğu görülmektedir. Jüri üyelerinin unvanları incelendiğinde, Dr. Öğr. Üyelerinin %42,6 oranıyla ilk sırada olduğu görülmektedir. İkinci sırada %28,7 oranıyla Doç. Dr., üçüncü sırada %27,3 oranıyla Prof. Dr. unvanlarına sahip öğretim üyeleri bulunmaktadır. Öğretim üyesi olmayan Dr. unvanına sahip 9 jüri üyesinin tez savunmalarına katıldığı görülmektedir. Tablo 4 ile beraber incelendiğinde tez danışmanlığı oranı %40 olan Dr. Öğretim Üyesi oranının savunma jürilerinde biraz artış gösterdiği anlaşılmaktadır.

Tablo 11. Tezin Başlık Kelime Sayısı

Başlık Kelime Sayısı	f	%
0-10	67	20,2
11-15	149	44,9
16-20	99	29,8
21 ve üzeri	17	5,1
TOPLAM	332	100

Tez başlığı araştırmacıya tezin içeriğiyle ilgili bilgi veren ilk bölümdür. Bundan dolayı başlıkların dikkat çekici olması açısından kısa ve öz olması gereklidir. Ancak tez başlığında kullanılacak kelime sayısı üniversiteler ve enstitüler tarafından kesin olarak belirlenmemiştir (Deniz ve Karagöl, 2016: 250). Tablo 11 incelendiğinde eleştirel düşünme ile ilgili yazılan tezlerin %44,9'unda araştırmacılar, tez başlığını 11-15 arası kelime kullanarak ifade ettikleri görülmektedir. Tezlerin %29,8'inin başlıklarında yazarların 16-20 arası kelime, %20,2'sinde 0-10 arası kelime kullandığı görülmektedir. Başlıklarda 21 ve üzeri kelime kullanımının %5,1 oranıyla en az tercih edilen aralık olduğu görülmektedir.

Tablo 12. Tezlerin Sayfa Sayısına Göre Durumu

Sayfa Sayısı	f	%
0-100	39	11,7
101-150	129	38,9
151-200	61	18,4
201-250	41	12,3
251-300	32	9,6
301 ve üzeri	30	9,0
TOPLAM	332	100

Tablo 12 incelendiğinde eleştirel düşünme ile ilgili yazılan tezlerin %38,9'unun 101-150, %18,4'ünün 151-200, %12,3'ünün 201-250, %11,7'sinin 0-100, %9,6'sının 251-300 sayfa aralığında olduğu görülmektedir. Son sırada %9,0 ile 301 ve üzeri sayfa sayısına ait tezler bulunmaktadır. Yapılan çalışmaların önemli bir kısmının (%57,3), 101-200 sayfa aralığına sahip olduğu görülmektedir. Çalışmalar arasında 0-100 sayfa aralığında olan 39 tezin tümünün yüksek lisans çalışması; 301 ve üzeri sayfa sayısına ait 30 tezin 4'ünün yüksek lisans, 26'sının doktora tezi olması dikkat çekmektedir. Bunun sebebi olarak yazarların yüksek lisans döneminde doktora dönemine kıyasla yaptıkları çalışmaların daha dar kapsamda olması gösterilebilir.

Tablo 13. Tezlerdeki Alt Problem-Alt Amaç Sayısı

Alt Problem-Amaç Sayısı	f	%
0-5	141	42,5
6-10	102	30,7
11-15	47	14,2
16-20	20	6,0
21 ve üzeri	22	6,6
TOPLAM	332	100

Araştırmalarda belirlenen alt problemler, problem cümlesinin ayrıntılı olarak incelenmesine

imkan sağlaması açısından oldukça önemlidir. Alt problemlerin belirlenmesinde araştırmacılar çalışmalarında ortaya koydukları bağımsız değişkenlerden yararlanırlar (Ocak ve Olur, 2019: 40). Tablo 13 incelendiğinde eleştirel düşünme ile ilgili yazılan tezlerin en çok (%42,5), 0-5 alt problem sayısına sahip olduğu görülmektedir. Bu alt problemlerin genellikle kişilerin demografik özelliklerine yönelik olduğu görülmektedir. İkinci sırada %30,7 oranı ile 6-10 aralığında, üçüncü sırada %14,2 oranıyla 11-15 aralığında, dördüncü sırada %6,6 oranı ile 21 ve üzeri, son sırada %6,0 oranı ile 16-20 aralığında alt problem sayısına ait tezler yer almaktadır.

Tablo 14. Araştırmada Kullanılan Yöntem, Teknik ve Model

Yöntem, Teknik ve Model	f	%
Tarama Modeli	137	41,3
Deneme Modeli	17	5,1
Betimsel	9	2,7
Deneyssel	70	21,1
Tarama ve Deneyssel	1	0,3
Nitel	3	0,9
Nicel	1	0,3
Nicel (Korelasyonel Çalışma)	4	1,2
Nitel ve Nicel	7	2,1
Nitel ve Nicel, Tarama	2	0,6
Nitel ve Nicel, Deneyssel	7	2,1
Nitel ve Nicel (Tarama ve Durum Çalışması)	1	0,3
Nitel ve Nicel (Deneyssel ve Durum Çalışması)	8	2,4
Doküman Analizi	7	2,1
İçerik Analizi	1	0,3
Durum Çalışması	8	2,4
Olgu Bilim	1	0,3
Eylem Araştırması	3	0,9
Karma	9	2,7
Karma, Deneyssel	4	1,2
Karma (Üçgenleme Desen)	2	0,6
Karma (Paralel Desen)	2	0,6
Karma (Açımlayıcı Desen)	3	0,9
Karma (Gömülü Desen)	5	1,5
Karma (İç İçe Gömülü Desen)	1	0,3
Karma (Deneyssel ve Doküman Analizi)	1	0,3
Karma (Deneyssel ve Olgu Bilim)	2	0,6
Karma (Deneyssel ve İçerik Analizi)	1	0,3
Karma (Tarama ve Doküman Analizi)	1	0,3
Karma (Tarama ve Durum Çalışması)	1	0,3
Karma (İç İçe Karma Yöntem)	3	0,9
Betimsel-İlişkisel Alan Araştırması	2	0,6
İlişkisel Model	1	0,3
Belgesel Tarama Yöntemi	1	0,3
Ön Test Son Test Karma Gruplu Desen	2	0,6
Ön Test Son Test İzleme Testi Kontrol Gruplu Desen	1	0,3
Tek Gruplu Tekrarlı Ölçme Deseni	1	0,3
Nedensel Karşılaştırmalı Desen	2	0,6
TOPLAM	332	100

Araştırmacıların, araştırma tekniklerini bilmesi ve ortaya koydukları amaçlara uygun yöntemler belirleyebilmeleri oldukça önemlidir (Karasar, 2020: 52). Eleştirel düşünme ile ilgili yazılan tezlerin yöntem bölümü yazarların ifadeleri doğrultusunda tablolastırılmıştır. Yazar çalışmayı hangi yöntemle yapıldı olarak açıklamışsa o yöntem tabloda baz alınmıştır. Tablo 14 incelendiğinde tezlerin büyük çoğunluğunda (%41,3) tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modelini takiben %21,1 oranıyla deneysel modelin kullanıldığı görülmektedir. Nitel çalışmaların sayısı olarak az olduğu dikkat çekerken son yıllarda en çok tercih edilen yöntemin nitel araştırma yöntemleri olduğu da vurgulanmalıdır. Bu durum nitel araştırmaların ülkemizdeki gelişiminin daha geç olmasına bağlanabilir.

Tablo 15. Araştırmanın Yapıldığı Yerleşim Birimi

Yerleşim Birimi	f	%
Büyükşehir	110	33,1
İl	59	17,8
Büyükşehir ve İl	15	4,5
İlçe	117	35,2
Büyükşehir ve İlçe	9	2,7
İl ve ilçe	4	1,2
Belde	1	0,3
Kasaba	2	0,6
Köy	1	0,3
İl ve Köy	1	0,3
İl, İlçe ve Köy	1	0,3
Cansız Kaynak	11	3,3
Belirtilmemiş	1	0,3
TOPLAM	332	100

Çalışmaların yerleşim birimleri tablosu araştırmacıların evren, örneklem/ çalışma grubu başlığı altında yer verdikleri bilgiler doğrultusunda oluşturulmuştur. Tablo 15 incelendiğinde eleştirel düşünme ile ilgili yazılan tezlere yönelik çalışmaların %35,2'sinin ilçede ve %33,1'inin büyükşehirde yapıldığı görülmektedir. Cansız kaynaklar (kitap, yazı, program gibi) üzerinde yapılan çalışmaların %3,3 olduğu görülmektedir. Eleştirel düşünmeyle ilgili yazılı kaynak sayısı düşünüldüğünde bu oranın düşük olduğu yorumu yapılabilir.

Tablo 16. Tezlerin Tematik Konu Dağılımı

Tematik Konu Dağılımı	f	%
Program inceleme	6	1,1
Kitap, defter, yazı inceleme	19	3,6
Model, yöntem, teknik uygulama	151	28,8
Öğrenci görüşü	270	51,5
Öğretmen görüşü	62	11,8
Uzman görüşü	7	1,3
Okul yöneticisi görüşü	4	0,7
Veli görüşü	3	0,5
Ölçek uyarlama	2	0,3
TOPLAM	524	100

Tablo 16 incelendiğinde eleştirel düşünme ile ilgili yazılan tezlerdeki tematik konu başlıkları tek başına ya da farklı şekillerde birleştirilerek kullanılmıştır. Konu başlıkları ayrı ayrı incelendiğinde %51,5 oranıyla “öğrenci görüşü” konu başlığının ilk sırada olduğu görülmektedir. “Öğrenci görüşüne” yer verilen çalışmalar incelendiğinde en çok (104 tez) üniversite öğrencileri ve (100 tez) ortaokul öğrencileri ile çalışıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Öğrenci görüşünün fazla olması, yapılan çalışmada eleştirel düşünmenin eğitim boyutunda ele alınması ve eğitimin en önemli ögesinin öğrenci olması ile açıklanabilir. İkinci sırada %28,8 oranıyla “model, yöntem, teknik uygulama” konu başlığı, üçüncü sırada %11,8 oranıyla “öğretmen görüşü” konu başlığı yer almaktadır. “Öğretmen görüşüne” yer verilen çalışmalar incelendiğinde en çok (27 tez) ilkokuldaki sınıf öğretmenleri ve (24 tez) ortaokuldaki branş öğretmenleri ile çalışıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Yabancı dillerde hazırlanan ölçeklerin incelenmesi, dilimize ve kültürümüze uyarlanması farklı çalışmaların hazırlanmasına katkı sağlaması açısından oldukça önemlidir. Ancak Tablo 16 incelendiğinde “ölçek uyarlama” çalışmalarının %0,3 ile son sırada olduğu görülmektedir. Uyarlama çalışmalarında, literatür taranarak ölçeği belirleme, ölçek sahibinin onayını alma, ölçeği ilgili dile çevirme, dil eşdeğerliğini oluşturma, ölçeği hedef kitleye uygulama, verileri uygun analiz teknikleri ile analiz etme, bulguları raporlaştırma gibi birçok adıma sahiptir. Bu adımların gerçekleşmesinin uzun zaman alması, araştırmacının birçok bilgi ve beceriye sahip olmasını gerekliliği ölçek uyarlama çalışmalarının az tercih edilmesinin sebebi olarak gösterilebilir.

Tablo 17. Tezdeki Örneklem/Çalışma Grubu Büyüklüğü

Örneklem/Çalışma Grubu Büyüklüğü	f	%
0-50	84	25,3
51-100	80	24,1
101-300	63	19,0
301-500	42	12,7
501 ve üzeri	63	19,0
TOPLAM	332	100

Tablo 17 incelendiğinde eleştirel düşünme ile ilgili yazılan tezlerin %25,3’ünün 0-50 aralığında örnekleme sahip olduğu görülmektedir. Bu sırayı %24,1 ile 51-100 arası örnekleme sahip tezler takip etmektedir. Tablo 14 ve 17 birlikte incelendiğinde 0-100 aralığında örnekleme sahip toplam 164 çalışmanın 85’ini deneysel araştırmaların (63 deneysel model, 22 deneysel modelin de içinde bulunduğu karma çalışmalar) dikkat çektiği görülmektedir. Bunun sebebi olarak deneysel çalışmalarda küçük örneklem grubuyla çalışmanın, değişkenlerin kolaylıkla kontrol edilmesine imkan sağlaması gösterilebilir.

Üçüncü sırada %19,0 oranına sahip 101-300 ile 501 ve üzeri örneklem sayısı olan tezlerin, son sırada %12,7 ile 301-500 aralığında örnekleme sahip tezlerin yer aldığı görülmektedir. 101 ve üzeri örnekleme sahip 148 çalışmanın 127’sinde tarama modelinin (123 tarama modeli, 4 tarama modelinin de içinde bulunduğu çalışmalar) tercih edildiği görülmektedir. Bunun sebebi olarak tarama modelinin doğal ortamda ve kalabalık örneklem grubuyla çalışma imkanı vermesi yorumu yapılabilir.

Tablo 18. Tezdeki Sonuç Sayısı

Sonuç Sayısı	f	%
0-5	59	17,8
6-10	106	31,9
11-20	119	35,8
21-30	33	9,9
31 ve üzeri	15	4,5
TOPLAM	332	100

Tablo 18 incelendiğinde eleştirel düşünme ile ilgili yazılan tezlerin %35,8'inde 11-20, %31,9'unda 6-10, %17,8'inde 0-5, %9,9'unda 21-30 aralığında sonuç bulunmaktadır. Tablo 13 ile beraber değerlendirildiğinde 0-10 arası alt probleme sahip %73 oranındaki tezlerden çıkan sonuç sayısının daha çok olduğu ya da sonuçları ifade etme şeklinin farklılaştığı anlaşılmaktadır.

Tablo 19. Tezdeki Öneri Sayısı

Öneri Sayısı	f	%
0-5	61	18,4
6-10	161	48,5
11-15	71	21,4
16-20	23	6,9
21 ve üzeri	16	4,8
TOPLAM	332	100

33

Öneriler, araştırma kapsamında elde edilen bulgulara dayalı, problemin farklı yönlerini çalışma fikri uyandırarak konunun devamlılığını sağlayan, araştırmacı tarafından ortaya konulan görüşlerdir (Karasar, 2020: 181). Tablo 19 incelendiğinde eleştirel düşünme ile ilgili yazılan tezlerin %48,5'i 6-10 aralığında öneriye yer verilmiştir. Öneri sayılarını sırasıyla; %21,4 ile 11-15 aralığında, %18,4 ile 0-5 aralığında, %6,9 ile 16-20 aralığında bulunan tezler takip ederken; son sırada %4,8 ile 21 ve üzeri öneriye ait tezlerin bulunduğu görülmektedir. Çalışmalarda yer verilen önerilerin kişiye ait ve öznel olması öneri sayılarını farklılaştırdığı yorumu yapılabilir. Tezlerde genellikle öneri yazma kısmı en zor boyutlardan biri olarak görülür ve de araştırmacılardan beklenen sonuçlara göre öneri yazılma isteği bu zorluğu artırır. Bu açıdan bakıldığında sonuç sayılarından daha az sayıda öneri yazıldığı dikkat çekmektedir.

Tablo 20. Tezdeki Kaynakça Sayısı

Kaynakça Sayısı	f	%
0-50	18	5,4
51-100	95	28,6
101-150	99	29,8
151-200	52	15,7
201-250	35	10,5
251 ve üzeri	33	9,9
TOPLAM	332	100

Kaynakça; literatürde yer alan tezler, bilimsel makaleler, kitaplar, bildiriler, uzman görüşleri, web siteleri gibi alıntı yapılan yerlerin gösterildiği bölümdür. Bu bölümün oluşturulmasının hem alıntı

yapılan kişiler hem de okuyucular için oldukça önemli olduğu söylenebilir. Tablo 20 incelendiğinde eleştirel düşünme ile ilgili yazılan tezlerin %29,8'inin 101-150, %28,6'sının 51-100 aralığında kaynakçaya sahip olduğu görülmektedir. Tablo 1 ile birlikte incelendiğinde: 0-50 kaynakçaya ait toplam 18 tezin 16'sı yüksek lisans, 2'si doktora tezi; 251 ve üzeri kaynakçaya ait toplam 33 tezin 9'u yüksek lisans, 24'ü doktora tezidir. Bu bilgilerden yola çıkarak doktora tezlerinin araştırmalarda yüksek lisans tezlerine kıyasla daha fazla kaynağa yer verdiği görülmektedir. Bunun sebebi olarak genel anlamda doktora çalışmalarının yüksek lisans çalışmalarından daha kapsamlı olması gösterilebilir. İlave olarak tezlerin tamamına yakınında kullanılan kaynakların yabancı dille yazılanının az olduğu dikkat çekmektedir.

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Yıllardır eğitime yapılan eleştirilerin tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de bazı noktalarda yoğunlaştığı görülmektedir. Bu noktalar; öğretmen merkezli yöntemler, bilgi aktarıcısı rolündeki öğretmenler, demokratik davranışlar sergilemeyen öğretmenler, sınavlara hazırlayan okullar, ezbere dayalı eğitim, not alma ve sınıf geçme amaçlı eğitim, düşünmeye, eleştirel olarak düşünmeye ve düşünceleri ifade etmeye yeterince olanak tanımayan eğitim olarak sıralanabilir. Eğitime yapılan bu eleştiriler de eğitimi daha çağdaş bir düzeye çıkarmak için bazı değişiklikler yapılması zorunluluğunu beraberinde getirmektedir (Demir, 2006b: 156). Türkiye'de 2005 yılından itibaren eğitim programlarında yapılan köklü değişiklikler sonucunda yapılandırmacı felsefenin kaynaklık ettiği eğitim programları uygulanmaya başlanmıştır. Eğitim programlarında temel beceri olarak eleştirel düşünme becerisine de yer verilmiştir. Bu nedenle eleştirel düşünme becerisine yönelik çalışmalarda özellikle 2005 yılından sonra büyük bir artış gözlenmiştir (Polat, 2014: 3).

Bu çalışmada literatürde artık çoğalmaya başlayan tez incelemesi yapılmış olup daha önce literatüre rastlanmamış olan eleştirel düşünme çalışmaları incelenmiştir. Modern dünyada daha önemli hale gelen eleştirel düşünme çalışmalarındaki artışın ve çalışmalarının genel eğilimlerinin incelenmesi önemlidir. Lisansüstü düzeyde yapılan bu bilimsel araştırmaların daha çok yüksek lisans tezi olduğu görülmektedir. Kadın araştırmacıların ve erkek tez danışmanlarının daha çok eleştirel düşünme konusuna araştırma eğilimine oldukları görülmüştür. Her ne kadar ülkemizde tez danışmanı ve araştırmacı arasında tez konusunun nasıl belirlendiğiyle ilgili bilimsel bir çalışmaya rastlanmamış olsak da tez danışmanlarının yönlendirmelerinin etkili olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Ülkemizdeki öğretim üyelerinin dağılım oranlarındaki liderliğine ek olarak bu çalışmada da incelen tezlerin danışmanlığında Dr. Öğr. Üyesi unvanına sahip akademisyenler ilk sırada yer almıştır. Gazi üniversitesinin özellikle de eğitim bilimleri enstitüsünün 2000' li yılların başında özellikle 2547 sayılı kanunun 35. Maddesine göre lisansüstü eğitim yapmak isteyenlere kapılarını sonuna kadar açması, bu üniversiteyi bu çalışmada olduğu gibi birçok açıdan ilk sıraya taşımıştır. İç Anadolu bölgesinin de gerek sahip olduğu üniversite sayıcı gerekse de niteliğinin yüksek olması burada dikkat çekmiştir.

Özellikle 2005 yılında gerçekleştirilip uygulanmaya başlayan öğretim programı değişiklikleri içerisinde eleştirel düşünmeye özel bir önem verilmesi hatta bazı derslerde eleştirel düşünmenin doğrudan verilecek beceri olarak tanımlanması ve vurgulanması bu konunun çalışılma oranlarını da etkilemiştir. 2005 sonrası eleştirel düşünme çalışmalarındaki genel artış eğilimi dikkat çekmektedir.

Genel olarak 11-15 kelimelik başlıklarla ifade edilen tezlerin büyük çoğunluğunun 0-10 arası alt probleme sahip olduğu, bununla birlikte sonuç ve öneri sayısının bu paralelde olmadığı ifade edilebilir. 11-15 kelime başlığa sahip tezlerin alt problem > sonuç < öneri şeklinde formüle edildiği görülmektedir. Bu durum için alt problemten daha az sonuç çıkarıldığı ancak sonuçtan daha çok öneri yazıldığı belirtilebilir. Ayrıca bununla birlikte çalışmada çıkan dikkat çekici bir sonucun da yararlanılan kaynakların çoğunun yerli kaynak olduğu ve tezlerin yaklaşık dörtte üçünün 51-200 arası kaynaktan

faydalanılarak yazıldığı gerçeği olduğu belirtilmelidir.

Daha çok büyükşehirlerde ve ilçe merkezlerinde gerçekleştirilen çalışmaların ağırlıkta olduğu bu meta analiz çalışmasında örneklem ya da çalışma gruplarının yaklaşık yarısının 0-100 arası kişiden oluştuğu ve bu kişilerin de çoğunluğunun öğrenciler olduğu, öğrenci görüşü alma yolunun eleştirel düşünme konusunda daha çok tercih edildiği ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla tarama modelinin en çok tercih edilen olması ve ardından model, yöntem, teknik uygulama şeklinde deneysel çalışmaların ikinci sırada yer alması araştırmada dikkat çekici sonuçlardır.

Bütün bu sonuçlara dayanarak eleştirel düşünme çalışmak isteyenlerin önceden yapılmış çalışmaların özelliklerine dikkat etmesi faydalı olacaktır. Çok talep görüp çalışılan bir konu olan eleştirel düşünme konusunda özellikle yeni araştırmacılara beceri-eğilim-tutum gibi farklılık içeren unsurların ölçümünde daha dikkatli odaklanmak gerektiği, veri toplama aracı seçiminin çok önemli olduğu, nitel çalışmalara özellikle ağırlık verilmesi gerektiği ve de boylamsal çalışmaların yapılabileceği ifade edilebilir.

KAYNAKÇA

- Demir, M. K. (2006a). *İlköğretim Dördüncü ve Beşinci Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Derslerinde Eleştirel Düşünme Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*, Yayımlanmamış Doktora tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Demir, M. K. (2006b). İlköğretim Dördüncü ve Beşinci Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Derslerinde Eleştirel Düşünme Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26(3): 155-169.
- Demir, M. K. (2008). 2005 Social Studies Curriculum's Affects On Students' Critical Thinking Skills. *Eurasian Journal of Educational Research*, 33, 113-126.
- Deniz, K. ve Karagöl, E. (2016). Eğitim Bilimleri Alanındaki Lisansüstü Tez Başlıklarının Kelime Sayısı ve Söz Dizimi Bakımından İncelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 4(2): 248-260.
- Gürkaynak, İ., Üstel, F. ve Gülgöz, S. (2008). Eğitim Reformu Girişimi - Eleştirel Düşünme. Erişim tarihi: 30.03.2020, http://www.egitimreformugirisimi.org/wpcontent/uploads/2017/03/Ellestireldusunme_0.pdf
- Karaboğa, M. T. (2019). Bilgi Toplumunda Eleştirel Düşünme Eğitiminin Önemi ve Gerekliliğine İlişkin Bir Çalışma. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 8(3): 37-49.
- Karasar, N. (2020). *Araştırmalarda Rapor Hazırlama*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kazancı, O. (1989). *Eğitimde Eleştirici Düşünme ve Öğretimi*. İstanbul: Kazancı Kitap AŞ.
- Kökdemir, D. (2012). Üniversite Eğitimi ve Eleştirel Düşünme. *PİVOLKA*, 21: 16-19.
- Munzur, F. (1999). *Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitaplarında Eleştirel Düşünme Eğitimi Üzerine Bir Değerlendirme*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ocak, G. (Ed). (2019). *Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Özden, Y. (2000). *Öğrenme ve Öğretme*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Polat, S. (2014). *Eleştirel Düşünme Becerisi Öğretiminin Çok Yönlü İncelenmesi*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Seferoğlu, S. ve Akbıyık, C. (2006). Eleştirel Düşünme ve Öğretimi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30: 193-200.
- Yavuzer, H. (2002). *Okul Çağı Çocuğu (8. Baskı)*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (11.Baskı)*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi. (2020). Erişim tarihi: 04.06.2020, <https://istatistik.yok.gov.tr/>